

АНАЛІЗ АВТОРЕФЕРАТІВ ДИСЕРТАЦІЙ ЗА НАПРЯМОМ “УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК” ЗА ПЕРІОД З 1991-2010 Р.

Досліджено ступінь висвітлення питань з управлінського обліку в наукових роботах українських та російських дослідників та визначено проблемні моменти, що залишаються невирішеними

Постановка проблеми. Сучасні економічні труднощі, падіння рівня промислового виробництва, зупинка і повне скорочення виробничо-господарської діяльності багатьох підприємств, звичайно, не сприяють процвітанню вітчизняного бухгалтерського обліку, розвитку його теорії та практики. За даними Міждержавного статистичного комітету СНД в Україні зафіксований найбільший спад промислового виробництва серед країн СНД за підсумками січня-лютого 2009 р. На другому місці за рівнем спаду промвиробництва Молдавія – 26,3 %, третє Киргизія – 25,1 %, четверте Росія – 14,6 %. Досвід аудиторських перевірок свідчить, що питання обліку і контролю затрат з метою зниження собівартості продукції не знаходяться в центрі уваги керівників підприємства та облікових працівників. Рентабельність роботи підприємств, намагаються в першу чергу, забезпечити за рахунок достатньо високих відпускних цін, а не за рахунок економії у витрачаних виробничих ресурсів. Проте, це ненадійний та безперспективний спосіб вирішення проблеми виживання та нормального функціонування підприємства.

Так, перед управлінським персоналом постає важливе завдання – знайти та запровадити таку систему управління витратами, яка б відповідала принципам єдності підходів на різних рівнях управління, планування, обліку, калькулювання, оцінки та аналізу; можливості управління витратами на різних стадіях життєвого циклу продукції; органічного поєднання зниження витрат з досягненням високої якості продукції. Інформація, необхідна для виконання поставлених завдань, міститься в системі управлінського (внутрішньогосподарського) обліку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у розвиток управлінського обліку внесли зарубіжні автори К. Друрі, Е. Майер, Р. Манн, Д. Міддлтон, Б. Нідлз, Т. Скоун, Р. Ентоні, А. Яругова, Л. Кіллоуф, В. Лейнінгер, С. Райборн, Дж. Рис, Ч.Т. Хорнгрен, Дж. Фостер, Дж. Арнольд, Т. Хоуп, А.Ф. Аксьоненко, А.П. Зудилін, В.Б. Івашкевич, Т.П. Карпова, С.Н. Ніколаєва, С.С. Сатубалдін, Я.В. Соколов, С.О. Стуков, В.Ф. Палій, В.І. Ткач, А.Д. Шеремет.

Загальні фундаментальні основи управлінського обліку досліджено такими науковцями: П.С. Безруких, С.Ф. Голов, Г. Емерсон, Дж. Кларк, Дж. Харріс, Дж.А. Хіггінс, Ч.Т. Хорнгрен, М.Г. Чумаченко. В їхніх наукових розробках розкриваються проблеми вдосконалення і розвитку облікових систем щодо створення надійної інформаційної бази з метою управління.

Розвитку теорії і практики управлінського обліку сприяють також праці українських вчених. Фундаментальною науковою роботою з управлінського обліку є докторська дисертація Л.В. Нападівської (2002 р.). За період з 1991 р. до 2010 р. захистили дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук М.Р. Домбровська (2006), І.Г. Крупельницька (2007), К.В. Лихацька (2007), Д.В. Людвенко (2005), Ю.О. Ночовна (2009), А.В. Озеран (2001), А.Я. Оленчик (1996), М.С. Орлів (2008), В.І. Попович (2009), Н.В. Тлущевич (2007), Л.О. Сурженко (2010) та ін.

У Росії дослідження питань управлінського обліку на рівні докторських дисертацій за період з 1991 р. до 2010 р. здійснювали Н.М. Блаженкова (2004), Т.В. Бодрова (2008), М.А. Вахрушина (2002), М.Д. Врублевський (2002), Н.А. Єрмакова (2005), О.Д. Каверіна (2005), Т.П. Карпова (2004), В.Е. Керімов (2001), О.М. Кізілов (2002), Г.І. Мальцева (2007), І.Є. Мізіковський (2006),

Ю.О. Мішин (2008), В.І. Осіпов (2003), Л.В. Попова (2002), А.Х. Раметов (2003), Т.М. Садикова (2005), Т.С. Сандрікова (2003), С.П. Суворова (2007), Л.І. Хоружий (2004), В.А. Чернов (2005), Н.І. Чупахіна (2010) та кандидатських – О.В. Дражина (2008), І.В. Цикунов (2005), Л.І. Борисова (2009) та ін.

Викладення основного матеріалу дослідження. Одним із результатів наукової діяльності, засобом розвитку науки є докторська дисертація. Напевне, тематика докторських досліджень найбільш яскраво демонструє актуальні проблеми в науці та практичній діяльності, саме того періоду, який вивчається.

Перед тим, як проводити наукові дослідження за обраною тематикою, необхідним є вивчення вже існуючого доробку, підходів до вирішення проблем на різних етапах еволюції, розвитку ідей, методів, категорій науки.

Процес наукових досліджень вимагає відповідного забезпечення. Основним видом забезпечення процесу наукових досліджень є інформаційне, тобто сукупність одиниць інформації та способів пошуку, обробки, нагромадження, збереження систематизації та узагальнення з метою використання в процесі наукового дослідження. Метою аналізу літературних джерел є виявлення стану досліджуваного об'єкту, його характерних особливостей. В ході опрацювання літератури одним з основних завдань є визначення позицій щодо покращення стану об'єкта на теоретичному та на практичному рівнях.

Мета дослідження. Є дослідження ступеню висвітлення питань з управлінського обліку в наукових роботах українських та російських дослідників та з'ясування проблемних моментів, що залишаються невирішеними. При дослідженні поставлених проблем використовувався метод групування.

Для отримання результатів використовувалася інформаційна база Житомирської наукової бухгалтерської школи¹. Ключовими словами для відбору дисертацій вибрані: “управлінський облік”. За результатами відбору виявлено 349 дисертації, захищені в Україні та Росії за період з 1991 р. до 2010 р.

Проведемо суцільне дослідження докторських та кандидатських дисертацій, захищених українськими та російськими вченими за спеціальністю “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит” – Україна та спеціальністю “Бухгалтерський учет, статистика” – Росія, їх систематизацію за такими напрямками: за роками захисту; за предметом дослідження; за об'єктом дослідження; елементами наукової новизни; галузями, видом діяльності.

¹ Інформаційна база – це електронний каталог видань, де систематизовано відомості про видання багатьох країн світу з бухгалтерського обліку, аналізу і контролю за останні два століття, що забезпечує швидкий пошук і обробку необхідної інформації. Інформаційна база іноземної літератури містить 1318 друкованих видань, серед яких 637 англійською мовою, 440 – польською, 75 – болгарською, 50 – французькою, 84 – німецькою та 32 – чеською. Крім того, іноземна база англійською мовою нараховує 1000 повнотекстових статей, 1500 найменувань; польською мовою – 12252 найменувань статей, болгарською – 4000 найменувань, чеською – 2500 найменувань. Крім того, у базі зібрано відомості про змісти збірників тез науково-практичних конференцій і наукових журналів (біля 200 видань). Перспективним напрямом розвитку інформаційної бази є створення бази даних зі змістами книг і дисертацій (у базу вже внесено змісти 1500 книг і 120 дисертацій). Детальніша інформація міститься на сайті <http://www.ztu.edu.ua>

Таблиця 1. Аналіз авторефератів дисертацій економічного спрямування в розрізі видів економічної діяльності за напрямом "управлінський облік" за період з 1990-2010 рр.

Вид економічної діяльності	Україна			Росія		
	К-сть	ПВ, %	Автор (рік)	К-сть	ПВ, %	Автор
1	2	3	4	5	6	7
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство (Секція А)	7	20	Лихацька К.В. (2003), Людвенко Д.В. (2005), Ордіховська Н.Д. (2006), Погребняк Н.М. (2003), Тлучкевич Н.В. (2007), Юрківський Ю.В. (2008), Яцишин І.М. (2000)	57	18	Артющенко В.А. (2008), Ахонова Г.К. (2001), Баева Е.А. (2004), Беззуб В.И. (2003), Берникова Ю.Б. (2007), Билтуева І.А. (2007), Ветрова Л.Н. (2001), Володина А.В. (2007), Гупалова Н.Н. (2003), Демин А.Е. (2009), Ермоченко О.Н. (2002), Жемухов А.Х. (2002), Закирова А.Р. (2003), Зиятдинова А.Р. (2009), Золотарева Н.А. (2005), Имангулов А.Б. (2002), Коваленко О.А. (2006), Колесникова Е.Н. (2005), Коноваленко С.А. (2006), Костева Н.Н. (2005), Куканова Н.В. (2005), Кухтина И.В. (2006), Максимочкина О.В. (2004), Макушина Т.Н. (2006), Матвейчев П.Н. (1999), Мищенко Е.А. (2006), Мурунова И.А. (1998), Наконечникова Л.А. (2004), Насырова А.Д. (2004), Новоселова С.А. (2007), Эльдяева О.Б. (2007), Осипова Т.В. (2008), Остаев Г.Я. (2005), Полякова З.Д. (2006), Пономарева Г.Б. (2005), Попов С.В. (2006), Проценко Р.А. (2004), Пугаева Я.Н. (2006), Раметов А.Х. (2003), Растроргуева Н.Ф. (2004), Сандрикова Т.С. (2003), Сарунова М.П. (2004), Селезнева И.П. (2000), Терновых В.К. (2005), Ткаченко И.Ю. (2000), Токмакова Е.Н. (2004), Треселева С.Н. (2003), Фасхутдинова М.С. (2009), Фролов А.В. (2007), Хинканина Н.Е. (2003), Хоружий Л.И. (2004), Чупахина Н.И. (2010), Шапошникова Н.В. (1998), Шапочкина (2009), Шелухина Е.А. (2008), Шилова Т.Н. (2003), Якимец О.В. (2003)
Добувна промисловість (Секція С) Видобування енергетичних матеріалів (Підсекція СА)	2	6	Нападівська Л.В. (2002), Орлів М.С. (2008)	9	3	Войтенко М.Л. (2009), Матвеев О.М. (2009), Нигаматзянов Р.Р. (2003), Никитенко Б.Н. (2006), Пучкова Н.В. (2008), Слобина В.Б. (2004), Терешин А.П. (2005), Шадиева М.Ю. (2003), Яхин И.Р. (2005)
Обробна промисловість (Секція D) Харчова промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів (Підсекція DA)	9	26	Білик І.А. (2009), Герасимович І.А. (2000), Морозова-Герасимович Н.А. (2003), Власова О.Є. (2003), Домбровська Н.Р. (2006), Озеран А.В. (2001), Соболев Г.О. (2008), Сопко В.В. (2001), Турій О.В. (2005)	26	8	Богданов Д.В. (2007), Борисов Р.В. (2000), Власова Н.С. (2008), Головина Т.А. (2004), Ефремов А.В. (2009), Ермакова Л.В. (2008), Карпова Ю.В. (2005), Короткова А.В. (2001), Котлячков О.В. (2007), Крятов М.С. (2004), Поспелова В.Н. (2003), Селезнева И.П. (2000), Селиванов П.В. (2004), Сирина Т.А. (2009), Стерникова И.В. (2006), Тихомиров М.В. (2005), Тур М.Ю. (2004), Тургаева А.А. (2002), Урасова Н.Г. (2006), Фризин Ю.Ю. (2008), Фролова Т.В. (2002), Фролова Е.Б. (2006), Ханенко М.Е. (2003), Хот Ф.Т. (2004), Шабанов О.П. (2009), Юрасова И.О. (2007)
Текстильна промисловість та пошиття одягу (Підсекція DB)	1	3	Сурженко Л.О. (2010)	7	2	Андреева Е.В. (2003), Газарян Н.М. (2006), Ложкина С.Л. (2006), Мосунова Е.Л. (2004), Пастухов Д.В. (2002), Релин С.А. (2008), Чугаева Т.Д. (2003)
Целюлозно паперова промисловість; видавничі справи (Підсекція DE)	0	0		4	1	Габдуллин Р.Р. (2009), Меньшикова Д.А. (2006), Сальникова О.В. (2004), Свирина Е.А. (2002)
Хімічне виробництво (Підсекція DG)	1	3	Романів Р.В. (2000)	2	0,7	Голиков О.И. (1999), Круковская Т.А. (2006)
Виробництво інших неметалевих мінеральних виробів (Підсекція DI)	1	3	Канак Й.В. (2003)	1	0,3	Ромашкин С.С. (2003)
Металургія та оброблення металу (Підсекція DJ)	1	3	Попова Н.І. (2003)	3	0,9	Журавлева А.А. (2007), Изычев А.В. (2008), Короткова А.В. (2001)
Виробництво машин та устаткування (Підсекція DK)	3	9	Вітренко О.В. (2009), Гнилицька Н.В. (1998), Красота О.Г. (2007)	14	4	Артамонова Н.Н. (2007), Бреднев О.Ю. (2006), Бурдин С.С. (2004), Васильева И.Н. (2007), Глушкова А.А. (2008), Грибанов А.А. (2003), Грибановский В.М. (2007), Жигалкина И.А. (2006), Мозгин Л.Д. (2005), Моисеева О.П. (2004), Соколова Т.А. (2007), Хохлова Н.С. (2000), Чухрова О.В. (2008), Шалорова О.А. (2002)
Будівництво (Секція F)	0	0	–	17	5	Арчакова Е.А. (2006), Бойцова Н.А. (2006), Борисова Л.И. (2009), Грянова А.В. (2008), Зиновьева А.А. (2002), Зубарева Е.В. (1999), Зубарева С.А. (2002), Кузьмина Т.М. (2007), Лавренчук Є.Н. (2001), Ланг М.М. (2009), Липатова Є.В. (2000), Пилигіна Е.С. (2006), Салихов С.С. (2009), Симионов Р.Ю. (2001), Чернышев В.Е. (2006), Шамонина Т.П. (2005), Шигаев А.И. (2002)
Оптова й роздрібна торгівля; транспортними засобами; послуги з ремонту (Секція G)	4	12	Белявцева В.В. (2006), Ночовна Ю.О. (2009), Полянська О.А. (2009), Хоменко Н.В. (2006)	22	7	Апанасенко Е.Н. (2005), Барышев С.Б. (2007), Галкина Е.В. (2003), Генушева Е.И. (2007), Горбактова Г.А. (2009), Гришина О.В. (2002), Гусева Е.Э. (2005), Ем Л.И. (2005), Зайцева Л.А. (1999), Заревский С.А. (2008), Ивашкивич О.В. (2009), Карякина Е.А. (2006), Кирзнер Е.С. (2006), Мазова С.В. (2006), Меркулов Н.С. (2006), Науменко О.И. (2005), Силантьев Ю.В. (2005), Усачова О.В. (2004), Хало Л.А. (2005), Харченко И.А. (2007), Черкасова Г.В. (2003), Якубенко Г.А. (2000)

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
Готелі та ресторани (Секція Н)	1	3	Попович В.І. (2009)	2	0,7	Бабарыкин С.В. (2002), Ксенофонтова О.В. (2007)
Транспорт (Секція І)	0	0	–	20	6	Аксенова Е.А. (2005), Вакулєнко Н.І. (2003), Королева Н.А. (2009), Королев А.А. (2008), Крайнова В.В. (2007), Лебедева С.О. (2004), Михайлова Н.С. (2008), Оруджов Р.Н. (2004), Петухов А.А. (2008), Пономарев А.В. (2004), Савицкий Д.В. (2004), Султанова Э.Ф. (2006), Сухов Р.А. (2000), Хваталова И.Н. (2008), Хмелев С.А. (2005), Цыкунов И.В. (2005), Шафранская М.Н. (2004), Шепилова Н.П. (2004), Штефан М.А. (2008), Якубенко И.А. (2006)
Фінансова діяльність (Секція Ј)	0	0	–	13	4	Берездивин В.В. (2000), Водопьянова Л.Н. (2000), Вокина Е.Б. (2008), Гвоздюк В.И. (2006), Дражина О.В. (2008), Затагина Г.Г. (2003), Золотова Е.А. (2003), Крапива Д.В. (2005), Крохичева Г.Е. (2000), Левушкин К.А. (2004), Скуратов Ю.В. (2004), Хохлова Н.Б. (2006), Шустрова О.В. (2005)
Операції з нерухомістю, здавання під найм та послуги юридичним особам (Секція К)	1	3	Крупельницька І.Г. (2007)	8	3	Гончаренко О.Н. (2001), Заборских Н.П. (2005), Крохичева Г.Е. (2000), Лазарев А.Д. (2006), Никонова Н.П. (2000), Салова Н.Ю. (2007), Сорокин М.А. (2008), Харакоз Ю.К. (2007)
Державне управління (Секція Л)	0	0	–	2	0,7	Ретинский М.Ф. (2003), Семин В.С. (1998)
Освіта (Секція М)	1	3	Кондрашова Т.М. (2007)	8	3	Вандина О.Г. (2007), Григорьева М.В. (2007), Крылова А.Н. (2005), Лазутина Л.Е. (2007), Мальцева Г.И. (2007), Наумова Н.А. (2004), Новикова М.А. (2005), Строкова Е.В. (2007)
Охорона здоров'я та соціальна допомога (Секція N)	0	0	–	2	0,7	Дашкина Г.Г. (2008), Прокушева М.Е. (2005)
Колективні, громадські та особисті послуги (Секція О)	0	0	–	6	2	Гончаренко О.Н. (2001), Гюлюмян Р.В. (2007), Игнатов Д.В. (2004), Каратаев А.С. (2002), Липатова Е.В. (2000), Лукьянова С.А. (2003)
Питання теоретичного характеру	0	0	–	13	4	Вахрушина М.А. (2002), Врублевский Н.Д. (2002), Каверин М.М. (2002), Каверина О.Д. (2005), Калемуллоев М.В. (1999), Карпова Т.П. (2004), Керимов В.Э. (2001), Кизилев А.Н. (2002), Корнеева Т.А. (1997), Машинистова Г.Е. (1999), Мельник Е.Р. (2004), Мизиковский И.Е. (2006), Семиколонова М.Н. (2002)
Інші	2	6	Богач А.Г. (2006), Оленчик А.Я. (1996)	55	18	Агеев И.М. (2002), Алексеева О.В. (2003), Архипенко И.В. (2006), Архипов Э.Л. (2008), Ахмедов А.З. (2004), Бахтимов А.А. (2004), Белецкая А.А. (2005), Белова М.В. (2004), Беловодская П.В. (2004), Бодрова Т.В. (2008), Волоцкой Д.М. (2005), Волошин Д.А. (2008), Галиева Ю.Р. (2009), Гриненко С.В. (2000), Делиболтоян Э.Б. (2005), Евстафьева Е.М. (2003), Ежова А.И. (2000), Еремина М.А. (2006), Ермакова Н.А. (2005), Ефремова А.В. (2002), Заикин А.А. (2006), Закорецкая Г.Е. (2003), Зубарева С.А. (2002), Илюхина И.А. (2007), Исаева Е.В. (2005), Казанов Е.Г. (1999), Карасаева А.А. (2005), Курилова Т.М. (2003), Левшин Г.В. (2008), Лейкин Д.В. (2006), Логинова Л.В. (2008), Льялькова Е.Е. (2008), Михайленко Р.Г. (2000), Моисеенко С.В. (2005), Мусихин А.М. (2003), Мьяновская Д.В. (2003), Осипов В.И. (2003), Пиримбаев Ж.Ж. (2000), Попова Т.Д. (2002), Проскурина В.А. (2001), Садыкова Т.М. (2005), Сеферова И.Ф. (2002), Сидоров С.А. (2005), Соколов К.В. (2007), Султани Ш. (2003), Трашенков Ю.Ю. (2006), Фаздалова Г.М. (2007), Харламов А.В. (2005), Хрипяков Н.В. (1996), Чернов В.А. (2005), Чернышова Н.А. (2008), Четверина Е.В. (2006), Шароватова Е.А. (1998), Шеремет Д.А. (2009), Яровикова А.В. (2003)
Промислові підприємства	0	0	–	24	8	Алимов С.А. (2006), Батов А.А. (2005), Бахтеев А.В. (2002), Беленков М.В. (2008), Блаженкова Н.М. (2004), Боброва Н.А. (2007), Валиуллова А.Р. (2007), Власова И.Е. (2006), Воропаева М.В. (2004), Геновкре М.Э. (2006), Гумерова З.Ж. (2001), Землякова Е.Е. (2008), Иванова В.Г. (2008), Клочко А.В. (2006), Курбацких Ю.В. (2006), Лесняк В.В. (2007), Мишин Ю.А. (2008), Овсепян Д.С. (2006), Прожогина Т.В. (2002), Романова А.С. (2004), Стерликова Т.В. (2004), Суворова С.П. (2007), Харионовская Т.Л. (2008), Хрусталев А.А. (2005)
Разом	34	100,00	–	315	100,00	–

*Прізвища та ініціали російських авторів наведені російською мовою

Відповідно до здійсненого дослідження (табл. 1.) переважна більшість робіт розкриває особливості управлінського обліку в розрізі певної галузі. Аспекти управлінського обліку розглядаються з врахуванням особливостей сільського господарства, мисливства та лісового господарства, добувної промисловості, обробної промисловості, будівництва, оптової й роздрібною торгівлі; торгівлі транспортними засобами; послуг з ремонту, діяльності готелів та ресторанів, транспорту, фінансової діяльності, операцій з нерухомістю, здавання під найм та послуг юридичним особам, державного управління, освіти, охорони здоров'я та соціальної допомоги, надання колективних, громадських та особистих послуг.

Проаналізувавши ряд авторефератів дисертацій економічного спрямування в розрізі видів економічної діяльності за напрямом "управлінський облік" за період з 1991-2010 рр. встановлено, що дослідження в даному напрямі почали з'являтися в дисертаційних роботах в Україні та Росії в 1996 р. В Україні найбільше уваги приділено питанням управлінського обліку в обробній промисловості – 26 % та в сільському господарстві – 20 %. В Росії найбільше уваги приділено питанням управлінського обліку в сільському господарстві – 18 % та промислових підприємствах – 8 %.

Проаналізуємо динаміку захисту дисертаційних робіт (рис. 1).

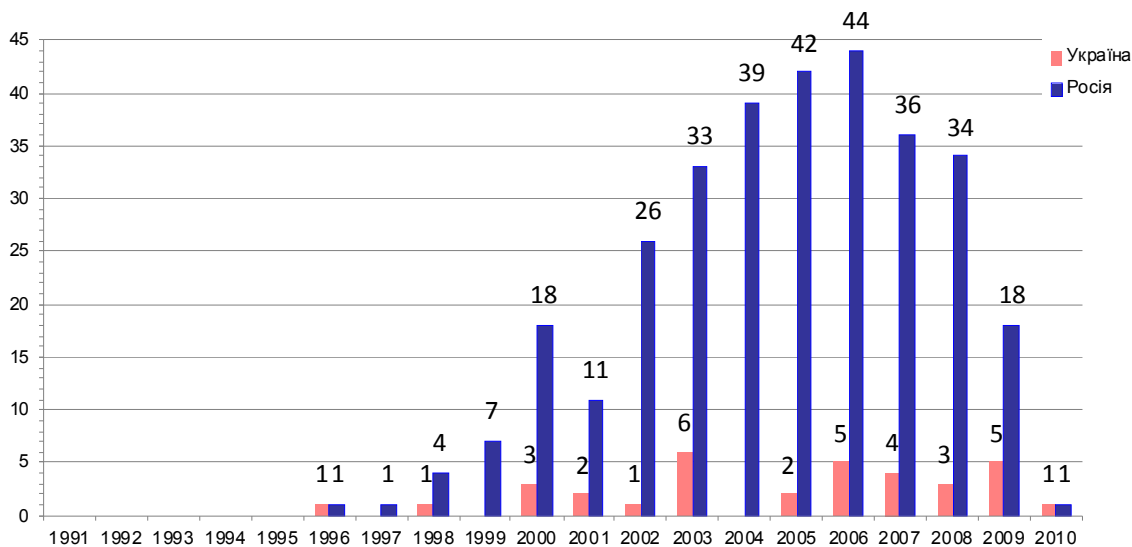


Рис. 1. Аналіз авторефератів дисертацій економічного спрямування в розрізі видів економічної діяльності за напрямом "управлінський облік" за період з 1990-2010 рр.

Проаналізувавши дані відображені в таблиці можна зробити висновок, що в період з 1996-2010 рр. спостерігається значна динаміка захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидат економічних наук та доктор економічних наук за напрямом дослідження "управлінський облік" (349 робіт) (рис. 1). Найбільше робіт в Україні захищено в 2003 р. (2 %), в Росії – 2006 (13 %). Це обумовлено трансформаційними процесами в економіці пострадянських країн та різкими розширенням інформаційного простору, що в свою чергу призвело до приділенню великої уваги вітчизняних вчених науковим розробкам зарубіжних вчених, а іноді до бездумного

перепишу зарубіжного досвіду у вітчизняні підручники та наукові посібники та впровадженням його в національну систему бухгалтерського обліку. В Росії спостерігається значне скорочення кількості захистів на здобуття наукового ступеня кандидат економічних наук та доктор економічних наук за напрямом дослідження "управлінський облік", що можемо спостерігати на рис. 1.

Аналіз авторефератів дисертацій в розрізі видів економічної діяльності за напрямом "управлінський облік" надав змогу проаналізувати структуру захищених дисертацій в Україні та Росії, яка для більш наочного відображення зображена на рис.2, 3.

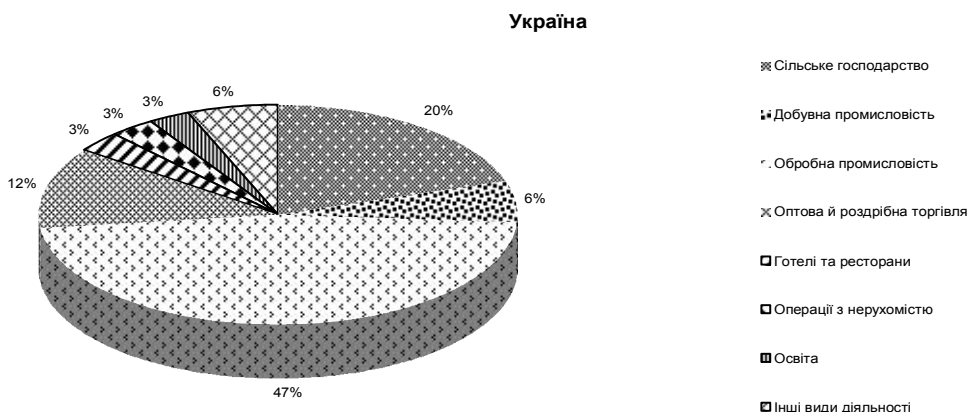


Рис. 2. Аналіз авторефератів дисертацій економічного спрямування в розрізі видів економічної діяльності за напрямом "управлінський облік" за період з 1990-2010 рр. (Україна)

За даними діаграми можна зробити висновок, що найбільшу питому вагу у структурі захищених дисертацій становлять питання за напрямом "управлінський облік" в обробній промисловості (47 %), також значну частку питанням управлінського обліку приділено у сільському

господарстві (20 %) та в оптовій та роздрібній торгівлі (12 %). Найменше уваги приділено питанням управлінського обліку у готелях і ресторанах, операціям з нерухомістю та освіті (по 3 % відповідно).

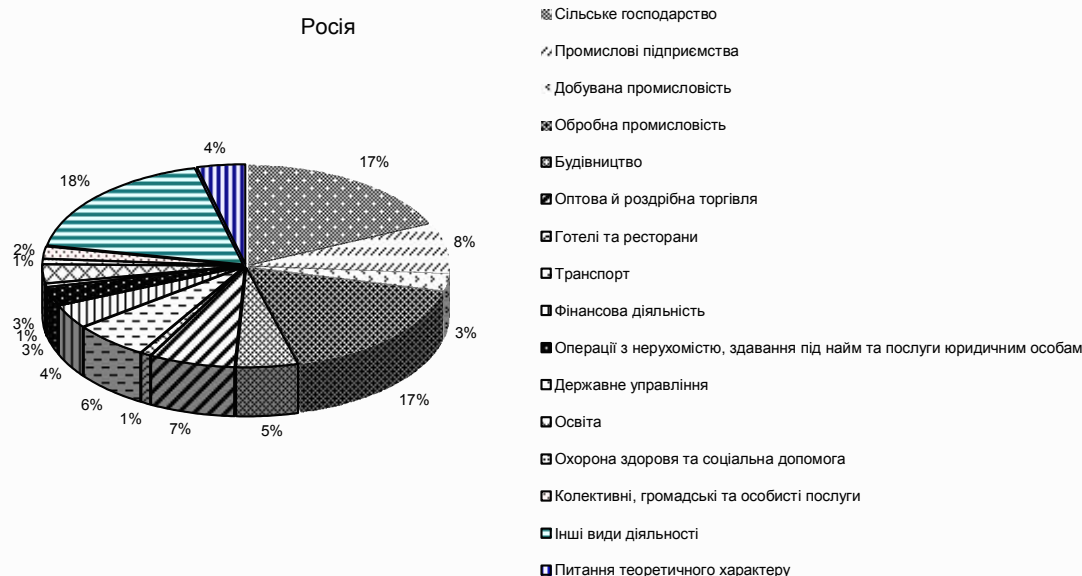


Рис. 3. Аналіз авторефератів дисертацій економічного спрямування в розрізі видів економічної діяльності за напрямом "управлінський облік" за період з 1990-2010 рр. (Росія)

За даними групування встановлено, що найбільша кількість дисертаційних робіт присвячена особливостям управлінського обліку в сільському господарстві (17 %) та обробній промисловості (17 %), найменша – в галузі охорони здоров'я та соціальної допомоги, державного управління та діяльності ресторанів та готелів (по 1 % відповідно).

Також значна увага приділена питанням управлінського обліку на промислових підприємствах (8 %), в оптовій та роздрібній торгівлі (7 %), транспорті (6 %), будівництві (5 %).

В Україні порівняно з Росією не виявлено жодної роботи, яка б була присвячена дослідженню та розкриттю теоретичних основ управлінського обліку, який характерний для вітчизняної практики, тобто є роботи, в яких незначна частина присвячена теорії управлінського обліку, але там мова йде про зарубіжний досвід. В Росії теорії управлінського обліку присвячені роботи Вахрушиної М.А. (2002), Врублевського М.Д. (2002), Каверіна М.М. (2002), Каверіної О.Д. (2005), Калемуллоєва М.В. (1999), Карпової Т.П. (2004), Керімова В.Е. (2001), Кизилова О.М. (2002), Корнеєвої Т.А. (1997), Машиністової Г.Є. (1999), Мельник О.Р. (2004), Мізіковського І.Є. (2006), Семиколенової М.М. (2002).

До інших видів діяльності (18 %) відносяться види та галузі, які не були зазначені в класифікаторі видів економічної діяльності [2].

Об'єкт дослідження представляє галузь наукових досліджень, в межах якої виявлена та існує проблема, що досліджується. Це система закономірностей, зв'язків, відносин, видів діяльності, в рамках якої зароджується проблема. Об'єктом дослідження за напрямом "управлінський облік" науковці визначили:

- підприємства (акціонерні товариства, сукупність підприємств, с/г підприємства) – 5;
- діяльність (виробничо-фінансова, господарська, фінансово-господарська діяльність) – 5;
- механізм управління фінансово-господарською діяльністю – 1;
- процеси формування і функціонування систем внутрішнього контролю – 1;
- організацію обліку витрат – 1;
- звітність, документи – 2;
- управлінський облік, систему інформаційного відображення і контролю витрат, практику ведення управлінського обліку – 3;
- вивчення проблем та організації управлінського обліку – 1;
- інформаційне моделювання управлінських процесів – 1;
- обліково-звітні процеси – 1;
- систему бухгалтерського обліку – 1.

Таблиця 2. Систематизація докторських дисертацій за напрямом "управлінський облік" за об'єктами та предметом дослідження за період 1991-2010 рр.*

Автор, місто, рік	Назва теми дослідження	Визначення дослідження	
		Об'єкт	Предмет
1	2	3	4
УКРАЇНА			
Нападовська Любов Василівна Київ 2002	Управлінський облік в системі гірничорудних підприємств	Механізм управління фінансово-господарською діяльністю гірничорудних підприємств на мікроекономічному рівні	Теорія, методологія і організація управлінського обліку для гірничорудних підприємств
РОСІЯ			
Блаженкова Наталья Михайловна Ижевск 2004	Влияние управленческого учета на результативность хозяйственной организации	Хозяйственные организации промышленности, расположенные на территории Республики Башкортостан и Пермского края	Организационно-экономические отношения, возникающие в процессе функционирования управленческого учета и его влияния на результативность хозяйственной организации в конкурентной среде
Бодрова Татьяна Васильевна Орел 2008	Теория и методология формирования системы управленческого учета для целей налогообложения	Процессы формирования и функционирования систем внутреннего контроля; характерные для деятельности взаимосвязанных коммерческих и некоммерческих организаций их системы и средства контроля.	Теоретико-методологические положения по формированию и функционированию систем внутреннего контроля и организационно-методические подходы к оценке, их надежности и моделированию учетной политики взаимосвязанных организаций
Вахрушина Мария Арамовна Москва 2002	Теория и практика бухгалтерского управленческого учета	Производственно-финансовая деятельность отдельных сегментов бизнеса коммерческих организаций	Теоретико-методологические и организационно-методические проблемы функционирования системы бухгалтерского управленческого учета и обоснование ее места во внутрипроизводственном управлении хозяйствующими субъектами рыночной экономики
Врублевский Николай Дмитриевич Москва 2002	Управленческий учет издержек производства: концепция развития	Организация управленческого учета издержек производства в системе бухгалтерского учета	Теория и методология управленческого учета издержек производства
Ермакова Наталья Анатольевна Казань 2005	Контрольно-информационные системы в экономическом пространстве управленческого учета	Бухгалтерская, внутренняя, оперативная и статистическая отчетность, учетные регистры бухгалтерского управленческого учета, организационно-управленческая и производственно-технологическая структура отечественных и зарубежных предприятий производственной и непроизводственной сферы г.Набережные Челны (Татарстан)	Проблемы теории, методологии и практики функционирования российской и зарубежной системы управленческого учета, в частности, вопросы создания и использования контрольно-информационных систем управленческого учета.
Каверина Ольга Дмитриевна Санкт-Петербург 2005	Управленческий учет в конкурентной среде	Хозяйственная деятельность коммерческих организаций и их отдельных сегментов в условиях становления и развития рыночных отношений	Методологические и организационно-методические проблемы управленческого учета, возникающие при формировании информационного обеспечения принимаемых решений хозяйствующими субъектами в конкурентной среде, возможности развития его базовых категорий и концепций
Карлова Татьяна Петровна Москва 2004	Бухгалтерский управленческий учет производства: концепция совершенствования	Акционерные общества машиностроения Смоленской области, работающие в условиях рыночной системы хозяйствования	Обоснование теоретико-методологических основ функционирования системы бухгалтерского управленческого учета производства и раскрытие организационно-методических подходов к её построению
Керимов Вагиф Эльдар оглы Москва 2001	Управленческий учет на производственных предприятиях потребительской кооперации	Совокупность производственных предприятий системы потребительской кооперации РФ	Одна из основных функций управления – информационно-аналитическое обеспечение принимаемых экономических решений в области внутрихозяйственного управления организации, определяемое как система управленческого учета
Кизилев Александр Николаевич Ростов-на-Дону 2002	Концепция и модели построения адаптивной системы управленческого учета	Управленческий учет, включающий в качестве сегмента информационное пространство бухгалтерского учета и менеджмента	Теоретико-методологическое обеспечение адаптивного управленческого учета
Мальцева Галина Ивановна Томск 2007	Трансформация финансового механизма и системы управленческого учета вуза в условиях бюджетных реформ	Финансово-хозяйственная деятельность вузов как субъектов сектора государственного управления, действующих в рыночных условиях	Процесс формирования и развития финансового механизма и системы управленческого учета вуза, функционирующего в условиях бюджетных реформ и перехода от управления затратами к управлению результатами
Мизиковский Игорь Ефимович Нижегород 2006	Генезис управленческого учета: теоретико-методологический аспект	Документы-носители информации оперативно-технического, финансового, управленческого, статистического видов учета обычной деятельности хозяйствующих субъектов различных отраслей промышленности областных и республиканских центров г. Нижнего Новгорода, Кирова, Сыктывкара и т.д.	Теоретико-методологические и практические проблемы управленческого учета, связанные со структурированием информационного обеспечения управления затратами с целью получения запланированных выгод в сфере обычной деятельности промышленных предприятий
Мишин Юрий Алексеевич Краснодар 2008	Формирование учетной управленческой информации в системе контроля деятельности промышленной организации: вопросы теории, методологии и практики	Изучение проблем и особенностей организации управленческого учета на промышленном предприятии на основе использования отечественного и зарубежного опыта применения оперативных систем учета и контроля "директ-костинг" и "стандарт-костинг", основу которых составляет метод калькулирования неполной	Технико-методологические и организационно-методические проблемы функционирования системы бухгалтерского управленческого учета, теоретические, методические и организационные основы применения экономических методов и приемов информационного обеспечения разработки, обоснования и

1	2	3	4
		себестоимости и оперативного принятия управленческих решений с целью оптимизации финансовых результатов деятельности предприятия, и совершенствования приемов и методов контроля и управления затратами и результатами деятельности современного предприятия	реализации управленческих решений промышленной организации
Осипов Владимир Иванович Саранск 2003	Методология формирования информации в управленческом учете издержек производства	Система информационного отражения издержек производства и контроля затрат в управленческом учете на предприятиях машиностроения	Совокупность методологических, теоретических и методических проблем формирования в сфере управленческого учета эффективной информационно-контрольной системы отражения и аналитической оценки издержек производства на предприятиях машиностроительного комплекса Российской Федерации
Попова Лариса Витальевна Ростов-на-Дону 2002	Концепция управленческого учета и аудита в системе обеспечения качества продукции и услуг	Информационное моделирование управленческих процессов обеспечения качества в соответствии с утвержденной политикой в области качества, контроль, анализ, аудит и оптимизация затрат	Проблемы теории, методологии и практики функционирования национальных и международных систем управления затратами на качество продукции и услуг; принципы и конкретные методы взаимосвязи управленческого учета, анализа и внутреннего аудита в системе качества
Раметов Аппламберген Худайбергенович Воронеж 2003	Теория и практика управленческого учета на сельскохозяйственных предприятиях	Преобразованные в другие предприятия – агрофирмы, животноводческие комплексы, колхозы, арендные ассоциации, акционерные общества, крестьянско-фермерские хозяйства по производству сельскохозяйственной продукции	Теория и методология организации управленческого учета на сельскохозяйственных предприятиях в условиях экономических реформ, проводимых в Республике Каракалпакстан, преобразовании в экономике, формирования новых форм собственности и видов хозяйствования, методы анализа их эффективности в условиях рыночной экономики
Садыкова Тамара Махмутовна Саратов 2005	Методология внутреннего контроля и его организация в системе управленческого учета	Практическая деятельность органов управления хозяйствующего субъекта в процессе осуществления ими внутреннего контроля в рамках управленческого учета	Экономические отношения, возникающие в рамках хозяйствующего субъекта в процессе организации и осуществления внутреннего контроля в системе управленческого учета
Сандрикова Татьяна Сергеевна Рязань 2003	Методология и организация управленческого учета в сельскохозяйственном производстве	Сельскохозяйственные организации Рязанской области, различные по формам хозяйствования, специализации, размерам, уровню интенсивности ведения хозяйства	Теоретические, методологические и организационные проблемы управленческого учета в сельскохозяйственном производстве
Суворова Светлана Павловна Орел 2007	Формирование стратегического управленческого учета на промышленных предприятиях: теория и методология	Учетно-отчетные процессы экономики России, являющиеся информационной базой для принятия стратегических управленческих решений	Организационно-экономические отношения, возникающие в процессе функционирования стратегического управленческого учета и его взаимодействия с общей системой управления промышленным предприятием
Хоружий Людмила Ивановна Москва 2004	Становление и развитие управленческого учета в сельском хозяйстве	Система бухгалтерского учета и информационная база производственного учета сельскохозяйственных организаций различных форм собственности и хозяйствования Московской области, а также других крупных сельскохозяйственных регионов России	Теоретические, методологические, методические и проектные аспекты построения, внедрения и адаптации управленческого учета в сельском хозяйстве
Чернов Владимир Анатольевич Москва 2005	Методы и модели информационно-аналитического обеспечения в управленческом учете	Финансово-хозяйственная деятельность организаций различных организационно-правовых форм и профиля, включая текущую деятельность, планирование и прогнозирование в сфере товарного обращения (технология реализации и закупок, производство и обращение товаров, затраты и финансовые результаты), в управлении человеческими ресурсами, в расчётных операциях и финансовых потоках, инвестиционной и инновационной деятельности; виды хозяйственной деятельности и системы управления организацией, хозяйственные связи, внутрифирменные и межхозяйственные расчётные отношения организаций и другие процессы, подвергающиеся информационно-аналитической обработке, учения и теории, раскрывающие сущность и методологию бухгалтерского учета, анализа, ориентированные на неформализуемые, слабоструктурируемые процессы в управлении сложными системами хозяйственных структур	Процессы, происходящие в управлении бизнесом в условиях информационной недостаточности с учётом нестабильности, непредсказуемости, неопределённости и обусловленного ими риска; функции, социально-экономическая эффективность и финансовые результаты предпринимательской деятельности во взаимосвязи с их информационно-аналитической обеспеченностью, формы, методы и возможности получения и представления информационных данных, баз знаний в информационном поле организации, перспективные тенденции, роль и возможности экономико-математического моделирования, информационных систем и технологий в информационно-аналитическом обеспечении управления организацией.
Чупахина Наталья Ильинична Москва 2010	Методология управленческого учета в агрохолдингах	Существующая практика ведения управленческого учета в подразделениях агрохолдинга	Теория и методология создания и совершенствования управленческого учета, а также его взаимодействия с общей системой управления в холдинговых компаниях агропромышленного профиля

* Прізвища, ініціали авторів, теми докторських дисертацій, об'єкти та предмети дослідження наведені мовою оригіналу

Проаналізуємо основні наукові результати, досягнуті Л.В.Нападовською в своїй докторській дисертації. Основними положеннями наукової новизни є:

– поглиблення основи теорії управлінського обліку, що ґрунтується на критеріях корисності для системи управління та доцільності задовольняти потреби внутрішніх користувачів, що сприятиме зменшенню невизначеності у процесі управління;

– обґрунтування наукової концепції управлінського обліку в умовах становлення ринкових відносин, яка включає визначення мети, завдань, сутності, значення та принципів управлінського обліку, його спільностей та розбіжностей з фінансовим обліком;

– уточнення місця управлінського обліку в інформаційній системі підприємства, розкриття структури та видів інформації, що забезпечують ефективне управління;

– обґрунтування методологічних засад управлінського обліку, які визначають основні особливості та вплив організації і технології виробництва на побудову управлінського обліку, взаємозв'язки організаційної структури підприємств з об'єктами обліку і контролю затрат на виробництво;

– уточнення основних етапів виникнення та розвитку управлінського обліку залежно від потреб внутрішнього управління;

– удосконалення класифікації затрат, що складає методологічну основу обліку затрат та результатів діяльності, формування собівартості та ефективного управління ними;

– уперше розроблено принципи організації та методологію управлінського обліку затрат і собівартості з урахуванням особливостей структури гірничорудних підприємств;

– удосконалення організації та розробка методології визначення фінансового результату з використанням ступінчатого методу, що дозволяє суттєво підвищити аналітичність та оперативність обліку і спрямувати діяльність гірничорудних підприємств на кінцевий фінансовий результат;

– створення моделі прийняття оптимальних управлінських рішень на основі альтернативних варіантів, що дозволяє максимально збільшувати доходи в умовах жорсткої конкуренції;

– уперше розроблено інформаційне забезпечення бюджетування для гірничорудних підприємств; встановлені принципи формування бюджетів, що дозволяє пов'язати стратегічні цілі підприємства з поточними планами структурних підрозділів, ефективніше розподіляти і використовувати наявні ресурси з метою досягнення стійкого, стратегічно вигідного положення на ринку;

– розробка моделі аналізу та контролю затрат і доходів для гірничорудних підприємств в умовах ринкових відносин, що відіграє важливе значення для прийняття оптимальних управлінських рішень.

При огляді висновків, наданих Л.В.Нападовською встановлено, що визначення надане управлінському обліку не дає підстав виділяти його окремо, оскільки дане визначення може застосовуватися і до поняття "бухгалтерський облік". У висновках не зазначено принципів управлінського обліку, спільних та відмінних характеристик видів обліку, як це було зазначено в науковій новизні. Мета, визначена дослідником в дисертаційній роботі полягала в обґрунтуванні теоретичної концепції інтегрованого управлінського обліку та розробці практичних рекомендацій стосовно впровадження його на підприємствах гірничорудної галузі з метою забезпечення необхідною інформацією ефективного планування, контролю та прийняття управлінських рішень. Проте у висновках обґрунтування теоретичної концепції управлінського обліку недостатньо висвітлено. Тому маємо ситуацію, що при великій кількості навчальної літератури не досить повно науково обґрунтовані теоретичні основи вітчизняного управлінського обліку.

Досить часто в вітчизняній літературі наводиться опис зарубіжної практики, увага не приділяється досвіду та надбанням вітчизняних науковців. На жаль, велика кількість вітчизняної літератури з теми дослідження переповнена зарубіжною практикою, яка важко впроваджується на українських підприємствах, оскільки не враховується специфіка розвитку вітчизняного обліку.

Тому наступним етапом дослідження та основною метою буде дослідження та узагальнення теоретико-методологічних основ організації та функціонування вітчизняного управлінського обліку, зокрема дослідження та визначення необхідності поділу бухгалтерського обліку на фінансовий та управлінський.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

1. За період, що аналізувався (1991-поч. 2010 рр.) в Україні та Росії захищено близько 349 дисертацій в рамках кандидатських та докторських робіт. Зокрема протягом даного періоду захищено 22 докторські дисертації, т.ч. 1 в Україні. Підвищена активність розгляду проблематики управлінського обліку в дисертаційних роботах притаманна в 2003, 2006, 2009 рр. в Україні, в Росії – періоду 2005-2007 рр.

2. В ході дослідження наукових праць українських вчених встановлено, що найбільше уваги приділено питанням управлінського обліку в обробній промисловості, найменше – в сфері послуг, проте варто відмітити, що жодних досліджень, присвячених теоретичним питанням управлінського обліку не проведено. Тому, на нашу думку, сьогодні в Україні немає єдності серед науковців з приводу більшості питань, пов'язаних з управлінським обліком.

3. На відміну від українських науковців, російськими вченими було приділено увагу питанням теоретичного характеру, проте на сучасному етапі господарювання зміни відбуваються з надшвидкістю і тому вирішенні проблеми, дослідженні в 2002 р. потребують перегляду, вдосконалення та пристосування до сучасних умов.

4. Пропонуємо в подальшому чітко визначити теоретичні положення управлінського обліку, при чому уніфікувати його основи в навчальній літературі для полегшення вивчення майбутніми управлінцями та приділяти більше уваги галузям, які дійсно є перспективними для України (наприклад, сільське господарство, промислове виробництво).

Список використаної літератури:

1. *Нападовська Л.В.* Управлінський облік в системі гірничорудних підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д. ек. наук: 08.06.04 / Л.В. Нападовська – Київ, 2002. – 26 с.

СКРИПНИК Маргарита Іванівна – кандидат економічних наук, доцент Національної академії статистики, обліку і аудиту

Наукові інтереси:

- управлінський облік;
- калькулювання собівартості продукції